

HELSINGIN HOVIOIKEUS
Salmisaarenranta 7 I
PL 132
00181 Helsinki
Puhelin 02956 40500, Telefax 02956 40512 kirjaamo
Sähköpostiosoite helsinki.ho@oikeus.fi

Lausunto

21.9.2018

Oikeusministeriölle

Viite: Oikeusministeriön lausuntopyyntö 17.8.2018 (VN/4346/2018).

Muutokset lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin - Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Aluksi

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että lapsen seksuaalisen hyväksikäytön (RL 20 luku 6 §) enimmäisrangaistus korotettaisiin nykyisestä neljästä vuodesta kuuteen vuoteen. Toiseksi ehdotetaan, että tapaukset, joissa lapseen kohdistuva sukupuoliyhteys toteuttaa sekä törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön että törkeän raiskauksen tunnusmerkistön, arvioitaisiin uuden rangaistussäännöksen mukaisena (ehdotettu RL 20 luku 7 b §) törkeänä lapsenraiskauksena, jonka rangaistusasteikko olisi vankeutta vähintään neljä vuotta ja enintään 12 vuotta.

Ensinnäkin on syytä todeta, että erityisesti törkeän lapsenraiskauksen soveltamisalaan vaikuttaa olennaisesti se, miten yleinen raiskausta koskeva rangaistussäännös (RL 20 luku 1 §) muotoillaan. Oikeusministeriössä näet laaditaan arviomuistiota siitä, tulisiko raiskausta koskeva sääntely muuttaa suostumuksen puuttumiseen perustuvaksi. Tällä muutoksella voi olla merkitystä myös sen arvioinnissa, mitä tekoja arvioidaan raiskauksina sukupuoliyhteyden kohdistuessa alle 16-vuotiaaseen lapseen. Törkeän lapsenraiskauksen sääntelyn tarpeellisuus ja tarkempi sisältö tulisi arvioida vasta, kun tiedetään, miten raiskaussäännöksen mahdolliset muutokset vaikuttavat lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten muutostarpeisiin.

Ehdotetuista muutoksista hovioikeus toteaa muutoin seuraavan.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistuksen korottaminen

Enimmäisrangaistuksen korottamista perusteellaan erityisesti sillä, että lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa on tarpeen olla mahdollisimman laaja rangaistusasteikko, koska teot voivat ollaan luonteeltaan hyvin erilaisia. Selvää on, että lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten luonne ja vakavuus vaihtelevat ja tämä puoltaa laajaa rangaistusasteikkoa. Lisäksi hovioikeus toteaa, että myös törkeässä lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä on laaja rangaistusasteikko (1 – 10 vuotta). Tämä puoltaa sitä, että myös perustekomuodossa rangaistusasteikko on laaja ja jopa nykyistä asteikkoa laajempi.

Luonnoksen mukaan rangaistusasteikon yläpäähän sijoittuisi esimerkiksi sukupuoliyhteyden käsittäviä tekoja, jotka eivät kuitenkaan täyttäisi törkeää tekomuotoa (luonnos s. 26). Hovioikeus toteaa, että sukupuoliyhteyden käsittävä teko on jo lähtökohtaisesti törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja jos sukupuoliyhteyden käsittävä teko ei jostain syystä ole kokonaisuutena arvostellen törkeä, yleensä tekoon liittyy sellaisia piirteitä, jotka tekevät teosta muutoinkin poikkeuksellisen eikä teko sijoitu tällöin yleensä myöskään lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusasteikon yläpäähän. Luonnoksessa mainittu esimerkki ei siten ole erityisen onnistuneesti valittu.

Kaikkiaan eri rikosten rangaistusasteikkojen tulee olla oikeudenmukaisessa ja johdonmukaisessa suhteessa toisiinsa. Eri oikeushyvien vertailu toisiinsa voi olla jossain tilanteissa vaikeaa, mutta seksuaalirikoksissa vertailu tulee tehdä ainakin väkivaltarikosten rangaistusasteikkoihin. Esimerkiksi pahoinpitelyn asteikko on sakko ja enintään kaksi vuotta vankeutta. Törkeän pahoinpitelyn asteikko on puolestaan vankeutta 1-10 vuotta. Lasten fyysisen kaltoinkohtelun paheksuttavuus tilanteissa, joissa pahoinpitely ei raakuudeltaan yllä törkeään pahoinpitelyyn, on siis ehdotetun muutoksen jälkeen huomattavasti vähäisempää kuin seksuaalisen teon kohdistaminen lapseen. Ero tulee selvästi esille tilanteissa, joissa lasta on saman tekijän toimesta kohdeltu fyysisesti tai henkisesti kaltoin pitkän aikaa, jolloin tekoa pidetään rikosoikeudellisesti mahdollisesti yhtenä pahoinpitelynä enimmäisrangaistuksen ollessa kaksi vuotta. Tekojen vahingollisuudessa ja vaarallisuudessa tai tekijän syyllisyydessä ei välttämättä ole niin merkittäviä eroja kuin rangaistusasteikkojen perusteella näyttäisi olevan. Perusteltuna ei voida pitää, että paheksuttavuudeltaan toisiaan lähellä olevista teoista käytettävissä olevat rangaistusasteikot poikkeavat hyvin paljon toisistaan.

Ehdotettu lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistuksen korottaminen on kriminaalipoliittista harkintaa. Harkinnassa tulisi kuitenkin tarkkaan arvioida erilaisten rikosten suhdetta toisiinsa erityisesti silloin, kun erilaiset rikokset kohdistuvat lapsiin. Hovioikeuden arvion mukaan oikeuskäytännössä esiintyy tilanteita, joissa lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa ja toisaalta lapsiin kohdistuvissa pahoinpitelyrikoksissa sovellettavat rangaistusasteikot eivät välttämättä ole oikeassa suhteessa toisiinsa. Tämä epäsuhta uhkaa edelleen kasvaa nyt ehdotetun muutoksen jälkeen. Uudistuksen perusteluissa (s. 22-23) ei ole kuitenkaan avoimesti eikä myöskään riittävästi pohdittu lapsiin kohdistuvien muiden erilaisten rikosten rangaistusarvoa ja sitä, miten perusteltuna nyt ehdotettua muutosta voidaan kaikkiaan pitää. Myöskään sääntelyn perustuslainmukaisuutta koskevassa arvioissa (s. 41-44) ei ole arvioitu muutosta nyt esille nostetun näkökohdan kannalta.

Törkeä lapsenraiskaus

Törkeä lapsenraiskaus olisi uusi rikos, joka tulisi sovellettavaksi tekoon, jossa kysymys on sukupuoliyhteydestä, ja teko samalla täyttää sekä törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön että törkeän raiskauksen.

Edellä todetuvin tavoin oikeusministeriössä on parhaillaan harkittavana raiskaussäännöksen uudistamistarpeet ja raiskausta koskevalla lainsäädäntöratkaisulla on merkitystä myös siihen, minkälaiset teot lapsiin kohdistuvina täyttävät raiskauksen tunnusmerkistön. Törkeän lapsenraiskauksen tarve ja lainsäädäntöratkaisu tulisi arvioida näin ollen samassa yhteydessä, kun tiedetään mahdolliset muutokset raiskausta koskevaan sääntelyyn.

Törkeä lapsenraiskaus edellyttäisi siis sitä, että teko täyttäisi törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän raiskauksen tunnusmerkistöt, jonka jälkeen tekoon tulisi sovellettavaksi törkeää lapsenraiskausta koskeva rangaistussäännös. Ehdotettu rangaistusasteikko olisi 4-12 vuotta. Ehdotetun muutoksen jälkeen sukupuoliyhteys alle 16-vuotiaan kanssa voi tulla arvioitavaksi seuraavilla eri tavoilla:

- RL 20 luku 7 a § soveltuu; ei rikosta
- RL 20 luku 7 a § ei aivan sovellu ja arvioidaan RL 20 luvun 6 §:n mukaisen lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä (4 kk – 4 (6) vuotta)
- törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (1 – 10 vuotta)
- törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja raiskaus (1-13 vuotta)
- lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja raiskaus (1-9 vuotta)
- lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä raiskaus (2-13 vuotta)
- törkeä lapsenraiskaus (4-12 vuotta)

Törkeän lapsenraiskauksen soveltamisen esikysymyksenä on, että täyttääkö teko törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän raiskauksen. Eräs käytännössä esiintynyt tilanne on esimerkiksi se, että alle 16-vuotias on päihtymyksen vuoksi tiedoton ja tekijä tunkeutuu sormellaan uhrin sukuelimeen. Teko täyttää lähtökohtaisesti törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön ja myös törkeän raiskauksen tunnusmerkistön ja jatkossa myös törkeän lapsenraiskauksen tunnusmerkistön. Jatkossa näistä tuomittaisiin vähintään neljän vuoden vankeusrangaistus. Jommankumman teon arvioinnin jäädessä perustekomuodon mukaiseen tekoon, törkeä lapsenraiskaus ei tule sovellettavaksi ja teon vähimmäisrangaistus on tyypillisesti kaksi tai kolme vuotta alhaisempi. Teon kokonaistörkeysarvostelu saa törkeän lapsenraiskauksen kohdalla korostuneen ja rangaistuksen kannalta keskeisen merkityksen ja jokseenkin sattumanvaraiset syyt voivat vaikuttaa siihen, milloin teko on kokonaisuutena arvostellen törkeä ja milloin taas ei. Uudistuksen tavoitteena olisi rangaista erityisen ankarasti kaikista moitittavimpia lapsiin kohdistuvia tekoja. Uudistuksen tavoite on perusteltu, mutta rangaistussäännöksen soveltamisalaan uhkaa kuulua myös sellaisia tekoja, joita uudistuksella ei ole välttämättä tavoiteltu.

Seksuaalirikosten rangaistussäännöksiä on uudistettu viime vuosina useita kertoja. Lukuisat uudistukset aiheuttavat lainkäytössä vaikeita soveltamisongelmia lievemmän lain periaatekin huomioon ottaen. Sovellettavan lain valintaa koskeva ratkaisu ei välttämättä ole helppo tilanteissa, joissa tekoajat ovat pitkiä. Myös lopputulosten sattumanvaraisuus voi olla mahdollista, kuten edellä on todettu. Nyt ehdotetulle uudistukselle ei ole välttämätöntä tarvetta ja joka tapauksessa arvio uuden rangaistussäännöksen tarpeesta tulisi tehdä samassa yhteydessä raiskaussäännöksen uudistamista koskevan arvioinnin kanssa.

Hovioikeuden presidentti

Mikko Könkkölä